

➤ | Af Hanne Terp Legarth, institutleder i KPI

Fællesskab og formidling uden negativ social kontrol

Spørgsmålet om negativ social kontrol bliver ved at være aktuelt og bør altid være et opmærksomhedspunkt i et kristent fællesskab. Indimellem dukker historier op, som skærper vores fokus på negativ social kontrol, og som kan hjælpe os til bevidstgørelse om vores egen praksis. Sådant en fortælling er aktuell i offentligheden lige nu med Sune og Andreas Gylling Æbeløvs bog, *De fortabte sønner*, men historierne lyder også rundt omkring i terapi-lokaler, ved middagsborde og i podcasts, som fx i den anbefalelsesværdige serie "Din tro – mit traume", hvor veninderne Liv Strandkvist og Emilie Vium taler sammen om deres opvækst i kirken, som den ene har forladt, og den anden stadig tilhører. Disse fortællinger er vigtige at lytte til, for vi har som kristne fællesskaber en forpligtelse til at gøre, hvad vi kan for at undgå negativ social kontrol. Men hvad kan vi egentlig gøre – og hvad er der på spil i samtalen om negativ social kontrol?

Hvad er det, vi taler om?

Først må vi lige få defineret, hvad vi mener med begrebet negativ social kontrol. Her læner jeg mig op ad definitionen, som Børns Vilkår præsenterer i deres rapport om negativ social kontrol fra 2019: *"Social kontrol kan ses som de spilleregler, vi indretter os med som mennesker i et samfund. Social kontrol er med til at præcisere, hvordan vi kan leve sammen, og social kontrol udøvet af forældre over deres børn er nødvendig og positiv, så længe den sikrer beskyttelse af og omsorg for barnet. Den sociale kontrol er negativ, når den kolliderer med eller overskrider børn og unges rettigheder. Den negative sociale kontrol begrænser børn og unge i deres livsudfoldelse og ret til at træffe selvstændige valg angående eget liv og fremtid gennem handlinger, restriktioner, pres, tvang eller vold."*¹

Her ser vi, at social kontrol ikke i sig selv er negativ, men lægger sig op ad socialiseringsopgaven. Men social

kontrol bliver negativ, når den bliver hæmmende og fratager den enkelte retten til at sætte sine egne grænser og træffe sine egne valg. Flere af de historier, man kan høre om negativ social kontrol i kristne miljøer, sætter ord på et fællesskab, der har været meget ensrettende med snævre rammer for normaliteten, og hvor man ikke følte, man kunne være med, hvis man havde anderledes holdninger eller levevis.

Skellen mellem indhold og form

Det er en tilbagevendende udfordring i samtalen om negativ social kontrol, at form og indhold ofte blandes sammen. Indhold handler om det, vi formidler, og formen om måden, vi gør det på. Og når vi taler om overbevisninger og holdninger, vil indholdet ofte være noget, vi kan blive uenige om, men ikke kan anfægte hinandens ret til at mene og ytre.

Negativ social kontrol handler i udgangspunktet ikke om indholdet, men om formerne, om måderne vi møder hinanden på – om det sociale samspil. Ikke desto mindre bliver indholdet ofte bragt i spil i samtalen, så det, der gøres problematisk, bliver bestemte holdninger eller overbevisninger. Som når det bliver et bestemt bibelsyn, der problematiseres, frem for måden det bliver formidlet og forvaltet. Det gør samtalen yderst vanskelig og sætter ytringsfriheden under pres, hvis bestemte overbevisninger gøres illegitime. Derimod giver det mening at kritisere en form og formidling, der hæmmer mennesker og bliver til negativ social kontrol. Denne skellen mellem form og indhold er vigtig at være opmærksom på, når vi taler om negativ social kontrol.

Hvad kan man gøre for at modvirke negativ social kontrol?

Opgaven med at modvirke negativ social kontrol kan virke diffus, fordi der sker så meget i et fællesskab og i interaktioner, som vi ikke altid har blik for eller magt over, og vi kan ikke

styre, hvordan ting bliver opfattet. Ikke desto mindre ligger der et særligt ansvar for formidlere og ledere i fællesskaber for at modvirke negativ social kontrol. I et kristent fællesskab og kristen formidling er dette ansvar særligt vigtigt, fordi vi gennem det åndelige element har med en magt at gøre, som vi nemt kan komme til at misbruge. Vi må ikke bruge Guds navn til at fremme vores egen dagsorden eller påtage os en åndelig autoritet, vi ikke har belæg for. Et redskab til at hjælpe os i denne opgave er Carsten Hjorth Pedersens model for påvirkning med respekt.

Påvirkning med respekt

Hovedtanken bag modellen er, at påvirkning altid finder sted. Vi kan og skal ikke være neutrale, men frimodigt give det videre, vi finder godt og rigtigt. Det må vi sørge for at gøre på en respektfuld måde. Her er vi tilbage ved vores tidligere skellen mellem form og indhold. Alle mennesker står for noget og har noget på hjerte, de påvirker med. Det er helt, som det skal være. Det ville være yderst problematisk, hvis forældre, ledere, lærere osv. ikke havde noget, de ville vise børn ind i og noget, de ville give dem med. Derfor skal vi finde en balance mellem at ville nogen noget – at turde gå tæt på dem, vi har ansvar for og formidle noget til dem – og samtidig gøre det på en måde, som giver dem plads til at være sig selv og reagere selvstændigt på vores påvirkning.

Carsten Hjorth Pedersen beskriver den respektfulde påvirkning som den, der finder sted i et balancepunkt mellem udfordring og tilbagetrækning (se modellen på side 5). Vi må indimellem gå et skridt tættere på den anden og udfordre vedkommende. Det er en væsentlig pædagogisk opgave. Fx må vi udfordre et fællesskab ved at hjælpe med at skabe nye rammer, hvis nogen holdes uden for eller mobbes eller spørge ind til et medmenneske, der har det svært, lige som vi må

turde påvirke med vores formidling gennem undervisning og forkyndelse. Denne udfordring fordrer dog, at vi også trækker os tilbage og giver den anden luft til at reagere og handle selvstændigt. Hvis jeg bliver stående i udfordringen, kommer jeg let til at udfylde hele rummet omkring den anden, så der ikke bliver plads til vedkommendes egen opfattelse af verden og af situationen.

Når påvirkningen bliver usund, sker det der, hvor jeg ikke formår at finde denne balance og enten deserterer eller intimiserer. Desertering handler om ikke at tage sit ansvar og sin rolle på sig, som soldaten der ikke udfylder sin plads i krigen. Det bliver et svigt, hvis jeg holder mig væk fra det konfliktfyldte eller ikke tør påvirke og stå ved min holdning, for så efterlader jeg den anden alene uden at give noget af mig selv. Desertering sker også der, hvor noget bliver tabu-belagt, og vi undlader at give sprog for noget, der bør gives sprog for.

På den anden side skal jeg ikke gå så tæt på, at jeg overskrider den andens grænser og intimiserer, så den an-

den ikke kan få plads til en selvstændig holdning eller følelse. Det kan fx være, når man får skabt en stemning i et fællesskab, som indikerer, at man skal nikke ja til alt for at være en del af fællesskabet, eller hvis alt åndeliggøres uden plads til det menneskelige.

Kristent fællesskab

Et kristent fællesskab kan se ud på mange måder, men hvis vi går helt til essensen af, hvad der definerer et kristent fællesskab, så handler det om et tilhørsforhold til Kristus og ikke de enkelte medlemmers indbyrdes relation, holdninger, sociale status, køn osv. Når Jesus siger, at han er vintreet, og vi er grenene, så tydeliggør han, at det er relationen til ham, der har betydning – ikke de andre grene eller den enkelte grens evne til at passe ind.

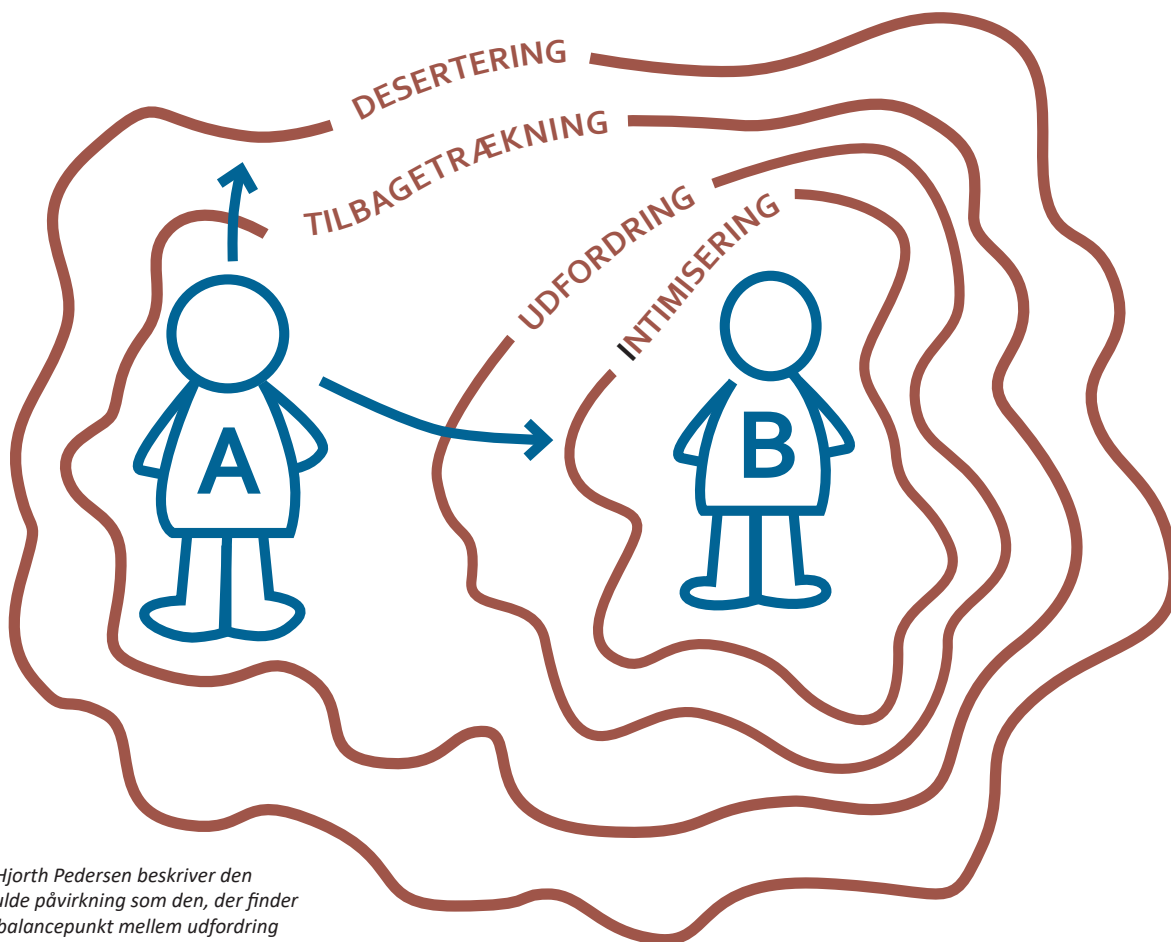
Det er befriende, fordi fællesskabet har et fælles fokuspunkt, der ikke handler om os selv. Vi skal ikke vogte på hinanden eller vurdere hinanden, men fokusere på ham, der binder os sammen. Og vi hører sammen, selv om vi er forskellige og ikke normalt

ville have fundet sammen i et fællesskab. Da Jesus har kaldt Levi til disciplen og sidder til bords sammen med toldere og syndere sammen med sine andre disciple, må det have udfordret disciplene helt umådeligt. De skulle acceptere et fællesskab med nogen, de normalt foragtede. På den måde er et kristent fællesskab noget ganske særligt, og man skulle synes, at netop denne egenart ville være en modgift mod negativ social kontrol.

Samtidig er kristent fællesskab også konkrete fællesskaber af helt konkrete mennesker. Det kan være kirker, ungdomsgrupper, missionshuse – og i de fællesskaber skal der også være plads til mennesker, der ikke tror på Jesus, lige som der var plads omkring Levis bord. Men det er et fællesskab af mennesker, som er fulde af fejl, som kan blive optaget af hierarkier, af korrekthed og af at redde sin egen ære, og derfor er kristne fællesskaber ikke perfekte og heller ikke gaderet mod negativ social kontrol.

Åbne fællesskaber

Også i fællesskabs-sammenhæng kan >>>

Carsten Hjorth Pedersen beskriver den respektfulde påvirkning som den, der finder sted i et balancepunkt mellem udfordring og tilbagetrækning.

»» det give mening at tænke på modellen for påvirkning med respekt. Her er det vores opgave at skabe fællesskaber, der står for noget og vil noget, men som samtidig efterlader plads til den enkelte og dennes subjektivitet. Denne balance kan vi øve os i ved at bestræbe os på, at der hersker åbenhed i vores fællesskaber. Vi skal turde tale om, hvad vi tænker og mener i stedet for at gå ud fra, at vi alle tænker det samme.

Konsensus-kultur og tavshedskultur er ikke befordrende for et fællesskab og fører meget hurtigt til negativ social kontrol. Vi må derfor være opmærksomme på, om der er emner, der bliver tabu-belagte i fællesskabet? Er der noget, vi ikke tør tale om? Og hvordan er vores samtale-kultur? Går vi ud fra, at de andre mener det samme som os, og sørger vi for kun at sige det, vi tror, de andre gerne vil høre? Så skal vi måske skærpe opmærksomheden og overveje, om vi kan gøre noget for at træne den gode samtale og kendskabet til hinanden. Igen er det væsentligt at skelne mellem form og indhold. Et kristent fællesskab skal ikke blive indholdsløst. Det er væsentligt at kunne definere sit ståsted og sine holdninger, men formen og tilgangen til hinanden må søge at avle åbenhed og rummelighed.

Jeg oplever, at vi i disse år søger sammen i fællesskaber, hvor vi ligner hinanden. Det gælder generelt i samfundet, og det gælder i kristne fællesskaber. Vi vælger kirker, der består af andre i vores egen livssituation og med samme smag som os, unge samler sig i de fællesskaber, hvor deres efterskolevenner kommer, og vi kører gerne langt for at få det fællesskab, vi gerne vil tilhøre frem for at satse på dem, der er omkring os. Denne tendens kan være med til at skabe ekkokamre med endnu mere social ensrettethed og potentielt mere negativ social kontrol, fordi kristne fællesskaber bliver venne-fællesskaber frem for fællesskaber, der defineres af ham, der binder os sammen. Det tror jeg også, vi må være opmærksomme på i vores opgør med negativ social kontrol og overveje, hvordan vi skaber modvægt til ensartetheden i vores fællesskaber.

At pege

Ansaret som leder og formidler i et kristent fællesskab kan virke stort og uoverskueligt i dette lys. Jeg kan føle mig hæmmet, fordi jeg bliver bange for at gøre noget forkert. Jeg kan føle mig klemt mellem et budskab, jeg er forpligtet på og en modtager, jeg også er forpligtet på. Den position er ikke enkel, men den er grundlæggende god og vigtig.

Måske kan det hjælpe at tænke på sig selv som en, der peger. Lige som Johannes Døber pegede på Jesus og sagde: "Se, der er Guds lam" (Johs. 1,29+36). Vores opgave som formidlere og ledere er ikke at overbevise nogen om vores holdninger eller indsigter. Vores opgave er at pege, så mennesker får øje på Jesus og på den verden, der omgiver dem.

Den pædagogiske tænker Gert Biesta, fremhæver i sin bog *Worldcentered Education (Verdensvendt uddannelse på dansk)*, at en lærers opgave er at pege. Han indfører begrebet "verdensvendthed", som netop handler om at rette opmærksomheden mod den omgivende verden og ikke mod eleven eller læringen selv. Opgaven for formidleren/læreren er her at være en, der peger mod verden og dermed åbner verden op for den anden, da der i selve det at pege ligger en dobbelt bevægelse, som leder *nogens* opmærksomhed mod *noget*.

Rollen som kristen formidler er egentlig den samme. At pege på Jesus. Ikke tvinge folk hen til ham, men pege. Og også pege udad på den verden, Gud har skabt, ikke være forskrækkede over verden, men åbne verden for mennesker, samtidig med at vi er rettet mod Jesus.

Carsten Hjorth Pedersen konkluderer noget lignende i sin bog *Påvirkning med respekt: "En person, som har et pædagogisk ansvar, skal ideelt set være bundet til noget uden for sig selv, som han eller hun er overbevist om, er stærkt nok til i kraft af sin egen tyngde at overbevise de personer, som påvirkes. Da bliver det ikke A's evne til at overtale, der er vigtigst, men sagens/budskabets evne til at overbevise B. Det ser også ud til at være afgørende, om en person med pædagogisk ansvar åbner eller lukker omverdenen for andre. Evnen til at*

*gøre det første afhænger af, at man selv har en bred orientering, så man ikke holder sig tilbage fra kontakt med anderledes tænkende. Men evnen til at åbne verden for andre hænger også sammen med, at man har et fast ståsted – en platform at betragte verden fra."*²

Der er altså forskel på at overtale og overbevise. Vi kan have frimodighed i at tro på, at det budskab, vi formidler, er stærkt nok i sig selv til at overbevise og ikke kræver, at vi skal overtale nogen til noget. Man kan sige, at evangeliet og Bibelen er et fælles tredje, vi alle lader os tiltale af – både ledere, formidlere og alle andre i fællesskabet, og det efterlader et rum til den enkelte, hvor man ikke intimiseres, men myndiggøres til selv at tage stilling til det, man læser og hører. Derfor er bibellæsning og bibelfortælling en afgørende komponent i en rummelig formidling og et rummeligt fællesskab.

Rollen som leder og formidler er en rolle, hvor vi er dybt afhængige af Gud. Vi har brug for, at det er ham, der overbeviser hjerterne gennem sit ord og sin ånd – ikke os. Det giver en stor frihed til at påvirke med respekt og overlade et rum af frihed til dem, vi leder og formidler til.

Litteratur:

Biesta, Gert (2022): *World-Centered education: A View for the Present*. New York, Routledge

Børns Vilkår (2019): *Adfærdskontrol og tankefængsel. Børns oplevelser med negativ social kontrol*. <https://bornsvilkar.dk/wp-content/uploads/2019/01/Negativ-social-kontrol-2019.pdf> (25.09.24)

Pedersen, Carsten Hjorth (2019): *Påvirkning med respekt*. Fredericia, LogosMedia og Credo

For yderligere inspiration se evt. video om negativ social kontrol med Carsten Hjorth Pedersen på KPI's hjemmeside: <http://kpi.dk/hvad/videooplaeg>

¹ Børns Vilkår (2019) p. 10

² Hjorth Pedersen (2019) p. 139-140